

Debatt

Jag är tacksam för möjligheten att diskutera Angelica Börjessons recension av min bok *Avslagsmaskinen. Byråkrati och avhumanisering i svensk sjukförsäkring*. Jag vill också tacka recensenten för en engagerad och kritiskt reflekterande läsning av boken. Jag gör först en allmän reflektion över Börjessons perspektiv, för att därefter adressera de ”direkta felaktigheter” som hon tycker sig se i min bok.

Reflektionen handlar om de måttstockar vi använder när vi kvalitetsbedömer forskare som skriver utanför det vetenskapliga formatet. Precis som Börjesson påpekar, är min bok populärvetenskaplig. I stora delar tycker jag dock att hennes kritiska anmärkningar utgår från att hon recenserar en strikt vetenskaplig text – till exempel när hon diskuterar behovet av teoretiskt ramverk, vad som utgör en ”förklaring” av ett samhällsfenomen och gällande redovisning av utgångspunkter för kritik. I ett vetenskapligt arbete hade jag utifrån Foucaults rationalitetsbegrepp skrivit fram ett teoretiskt ramverk som syftar till att frilägga den logik som sjukförsäkringspolitikens omsvängning mellan 2015 och 2020 bygger på. Min bedömning var emellertid att den intresserade allmänheten skulle vara måttligt road av att läsa flera sidor post-strukturell policyteori, varför detta inte fick plats. Enligt mig är det helt förenligt med formen för boken.

Men samtidigt hade ett sådant ramverk gett mig och Börjesson möjlighet att föra en mer fördjupad och substantiell diskussion – till exempel om att hon inte uppskattar forskning som frångår neutralitetsanspråk och om hur jag förstår ”kritik” (som en praktik snarare än som tillämpning av en måttstock, vilket jag tolkar Börjesson som att hon efterfrågar). Den mer generella poängen här är att något viktigt går förlorat när vi lämnar de vetenskapliga konventionerna bakom oss. Mot bakgrund av att vi forskare allt oftare uppmanas att ”vara samhällsrelevanta” och att ”delta i debatten”, tror jag att det är viktigt att vi insisterar på att fortsätta skriva detaljerade, transparenta och – i alla fall i vissas ögon – torra akademiska texter. För egen del kommer Börjessons recension att fungera som en påminnelse om att noga överväga balansen mellan transparens och läsvänlighet när jag skriver populärvetenskapligt.

När Börjesson går över till att diskutera min syn på socialdemokratin och fackföreningsrörelsens roller för sjukförsäkringens utveckling, blir hennes kritik enligt

min mening missvisande. Här anklagas jag för att fara med "direkta felaktigheter" och detta antyds ha att göra med att jag är ny inom forskningsfältet och inte känner till, eller ignorerar, hur saker och ting egentligen förhåller sig. Jag svarar nedan på kritiken genom att ge tre exempel på hur Börjesson resonerar och varför jag menar att hennes anmärkningar missar målet.

1. För det första skriver Börjesson att jag menar att endast Alliansen driver på för hårdare sjukförsäkringar under 00-talet, vilket jag tolkar som att hon tycker att jag friskriver socialdemokratin från ansvar. Detta stämmer varken med hur jag ser på utvecklingen eller vad jag faktiskt skriver. Ett belysande citat ur boken: "Många av de idéer som kommer att påverka sjukförsäkringspolitiken de kommande femton åren blir synliga i den socialförsäkringsutredning som tillsätts av Socialdemokraterna 2004 och som Hedborg [som är en före detta socialdemokratisk minister] leder. I direktiven för utredningen slår regeringen [som alltså var socialdemokratisk] fast att 'arbetslinjen' ska vara utgångspunkt (Socialdepartementet 2004)." På flera andra ställen klargör jag dessutom att de idéer som i efterhand har kommit att förknippas med Reinfeldts regeringar delades av socialdemokratin. Eftersom detta är skeenden som ligger cirka ett decennium före åren som jag fokuserar på, hänvisar jag dessutom i inledningskapitlet till flera av de studier som Börjesson refererar. Det är alltså inte så att jag inte vet vad som står i de här böckerna – snarare uppmanar jag läsare som vill fördjupa sig att söka sig vidare till dem.
2. Börjesson påpekar att länken mellan välfärd och motprestation i form av motivering, ansvar och aktivering är en socialdemokratisk idé. Detta påstås jag missa. Den kritiken är förvånande mot bakgrund av att en hel underrubrik ("Arbetslinjen i den svenska välfärdsstaten") ägnas åt att diskutera arbetsplikt och aktivering i den svenska välfärdspolitiska historien – med Per-Albin Hanssons folkhemstal som illustration. Jag kallar förvisso inte de här idéerna för "socialdemokratiska", men hoppas att mina läsare förstår att jag vet att Per-Albin Hansson var socialdemokrat och att den svenska välfärdsstaten är intimt förknippad med socialdemokratin. Således innehåller boken en flera sidor lång diskussion om aktivering och arbetsplikt i den socialdemokratiska välfärdsstaten.
3. Slutligen drar Börjesson slutsatsen att jag "inte känner till, eller ignorerar" LO:s roll, när jag skriver att Vänsterpartiet och LO konsekvent varit kritiska till politikområdets utveckling. Som stöd för detta refereras samma rapport som Börjesson hänvisar till i sin egen avhandling, där hon gör en annan tolkning av LO:s synsätt än vad jag gör. Anledningen till att jag inte nämner denna rapport, och framhåller i att LO varit konsekvent kritiska mot sjukförsäk-

ringens utveckling, är att jag inte värderar denna källa lika högt som Börjesson själv förefaller göra. Jag tycker inte att man kan tillskriva en central aktör en policyposition utifrån existensen av en idérapport – speciellt inte då det saknas annat källmaterial som stöder att rapporten har haft reell betydelse för LO:s ställningstaganden.

Det kan säkert vara så att jag och Börjesson ser olika på Socialdemokraternas och LO:s roller för sjukförsäkringens utveckling i början av 2000-talet. Även om man tycker att Börjessons tolkningar är starkare än mina, är steget långt till att jag skriver ”direkta felaktigheter”. De fakta som hon menar att jag förbiser finns ju faktiskt i boken.

Niklas Altermark

docent i statsvetenskap, verksam vid Lunds universitet

Jag vill tacka Altermark för ett engagerat och reflekterade svar på min läsning av hans bok *Avslagsmaskinen*. Jag lämnar här en avslutande reflektion på en spännande diskussion, som säkert hade kunnat pågå länge till. Min slutreplik fokuserar på våra skilda perspektiv på vad kritik är för något. Där är jag och Altermark inte ense. Vi får helt enkelt *agree to disagree*.

Till skillnad från Altermark anser jag att vi (samhällsvetare) bör vara tydliga utifrån vad vi kritiserar något. Och det handlar för mig om ärlighet och transparens, inte om någon måttstock. Det är här jag finner en otydlighet i Altermarks bok, som i övrigt har flera förtjänster och erbjuder spännande läsning. Om man sedan väljer att kalla denna kritik för efterfrågan av en måttstock och att kritik i form av praktik (något han gärna hade fått utveckla vad han menar) skulle slippa sådana krav får stå för Altermark. Jag vänder mig till exempel mot Altermarks formulering att hans bok ”skiljer sig från en hel del annan forskning i att jag inte försöker dölja vad jag tycker om den utveckling som jag beskriver. [...] Jag tror emellertid att ämnet för den här boken tjänar på att jag är tydlig med hur jag ser på den politiken som jag beskriver. Dessutom blir det lättare för läsaren att värdera mina argument om jag gör dessa synliga [...]”. Jag efterfrågar här en ökad tydlighet om hur han ser på den politik han beskriver och vilka hans argument är – det som han vill vara så tydlig med till skillnad från annan forskning. Jag vill dock poängtera att Altermarks redogörelse för sina teoretiska utgångspunkter

bidrar till en viss tydlighet och förståelse av hur han ser på materialet och den utveckling som skett inom sjukförsäkringen. Vad jag efterfrågar är dock en mer robust tillämpning av dem och en koppling till hans syn på den politik han beskriver i boken.

Om man vill driva ett normativt resonemang och göra ett inlägg i en politisk och samhällelig debatt, bör man vara tydlig med utifrån vad man gör detta. Min kritik handlar således inte om huruvida vi bör vara normativa eller inte, utan om tydligheten och transparensen i att vi är normativa. Det är så jag ser hur samhällsvetenskapen – även i populärvetenskapligt format – kan hantera normativa frågor, som den ofrånkomligt kommer i kontakt med och består av. I en populärvetenskaplig bok är denna tydlighet än viktigare då den trots allt vänder sig till en annan publik. Det handlar inte om att ha en vetenskapssyn som bygger på att forskning skulle vara något neutralt och att man som forskare har förmågan att finna en objektiv verklighet. Min värld är inte så svartvit att vi antingen är positivistiska eller helt vill undgå transparens i ställningstaganden och argument.

Jag håller inte heller med Altermark om att något viktigt per automatik går förlorat när vi lämnar de vetenskapliga konventionerna bakom oss. Även i populärvetenskapliga texter är transparens och tydlighet centralt och inte något som står i konflikt med läsbarhet.

Angelica Börjesson

filosofie doktor i offentlig förvaltning, verksam vid Högskolan i Borås.